

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

Увод

Тази книжка е малка. Тя има за цел да даде представа за определени механизми за разбиране на увреждането и на механизмите за защита на правата на човека с увреждане. Но за съжаление тя не съдържа всички отговори. Ще бъдем щастливи, ако един ден научим, че тя е породила въпроси. По-скоро тя е създадена за да предизвиква към размисли, търсене и развитие на потенциала за самозастъпничество, отколкото за да бъде рецепта с готови отговори. Тя не би и могла да бъде рецепта, защото живия живот е толкова многообразен и пъстър, човешките истории са толкова уникални, че хиляди страници не биха били достатъчни, за да дадем необходимите отговори.

България е страна по Конвенцията на ООН за защита на правата на хората с увреждания от 2012 г. Страна е от много повече години и по Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи. Те са приети на национално ниво и ефективно се прилагат. Механизми за защита също има. Това е основното послание.

Задача на всеки читател нататък е да продължи търсенето си, да изгради в себе си онази увереност, която ще му помогне да извърви пътя към пълноценното упражняване на всички негови или нейни права, ще му помогне да придобие самочувствието на личност, която твори своя живот и живота на обществото, в което живее.

В правната част на книжката се съдържа материал, който представляваше модул в обучение по правозащитна компетентност за неюрести. Обучението беше интерактивно и динамично, като освен теория, участниците твориха по различни начини по темите, свързани със защита на правата на хората от уязвими групи, на правата на всеки гражданин и на обществото ни като демократично общество. Много малка част от творбите са намерили място в тази книжка.

И преди да преминем към същността и да говорим за увреждането, нека кажем, какво според българското право е здравето.

Според чл.2 на Закона за здравето, то е: *„състояние на пълно физическо, психическо и социално благополучие с национален приоритет и се гарантира от държавата”*. Нека си пожелаем такова пълноценно здраве и държава, способна да ни го гарантира.

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

Съдържание

Увод	1
1. Видове разстройства.....	3
2. Как да си помогнем.....	8
3. Какво казва правото.....	9
4. Използвани материали.....	29

Увреждането се случва. Днес знаем, че то не е признак на грях в семейството, както са мислели в Средновековието, нито пък е повод за мъчения и изгаряне на клада на засегнатите и техните семейства. Днес знаем дори, че медицината сама по себе си не е достатъчна. Започналият след Втората световна война процес по търсене на пътища за рехабилитация и включване, е довел до стабилна концепция за интеграционен подход към увреждането.

Днес знаем, че увреждането, дори когато е факт не е истинска причина за изолация на засегнатия и неговото семейство. Знаем, че не е достатъчно да има лечение и социална помощ, а е нужно цялостно преустройство на системите и обществените отношения, вглеждане в детайлите на различни услуги, стоки, програми, архитектурни решения за превръщането им в удобни и приятелски за хората с увреждания (а и без) мостове към интеграция, към включване, към разкриване на потенциал и таланти.

Днес знаем, че човекът с увреждане е преди всичко ЧОВЕК, а увреждането е вторична характеристика. То е резултат от заболяване и страдание. То не поставя етикет. Не изолира. Или не би трябвало.

Диагнозите, като описания на уврежданията се използват и вероятно ще продължат да се използват, но не като списък на „неможенето“ на човека, а като индикатор за онези специфични области, в които той или тя е вероятно да се нуждае от подкрепа.

1. Видове разстройства

Всяко физическо или органично увреждане е съпътствано от психическо страдание, прието в медицината да се нарича „симптом“. Всяко психическо увреждане е описано в медицинските класификатори като разстройство и е съпътствано от един или поредица от симптоми. Тази съвкупност от симптоми образуват комплекс, който се нарича „синдром“. За да бъде определена с точност една медицинска диагноза, трябва да бъдат налице точно определени симптоми или синдроми. Диагнозата, от своя страна е необходима, за да помогне на лекарите и помагачите професионалисти бързо да се ориентират в многообразието от терапевтични техники и да предложат най-доброто, което им е известно.

Нека разгледаме някои увреждания, класифицирани в медицината като видове разстройства.

Деменция

Деменцията е синдром, дължащ се на болест на мозъка, при който се увреждат множество висши корови функции като памет, мислене, ориентация, разбиране, смятане, възможност за заучаване, език и съждение. Съзнанието не е помрачено, но увредите се придружават от отслабване на контрола върху емоциите и деградация на социалното поведение. Този синдром се среща при болестта на Алцхаймер или други мозъчно-съдови болести.

Хората с това заболяване често имат нужда от специфична помощ при организиране на ежедневието, както и от мерки за подкрепа при вземане на решения.¹

Шизофрения

Шизофренните разстройства имат характерни отклонения в мисленето и възприятията и афект, който е или несъответен или притъпен. Яснотата на съзнанието и интелектуалните възможности обикновено са запазени, но може с течение на времето малко да западнат. Нарушенията засягат най-основните функции, които дават чувството за индивидуалност и самостоятелност.

Подкрепата, която може да бъде необходима при тези разстройства е многообразна. Тя може да варира от необходимост от обучение за контрол на симптомите, през необходимост от подкрепа при лечение, при вземане на решения, специални въздържащи мерки, за периоди на криза и т.н.

Шизоафективни разстройства

Това са епизодични разстройства, при които в един и същи епизод на заболяване са налице както изразени афективни, така и изразени шизофренни симптоми – едновременно или поне с интервал от няколко дни между тяхната проява. Могат да бъдат от маниен, депресивен или смесен тип.

Особено важно при тези разстройства е да има план за подкрепа по време на криза, който да е съгласуван със засегнатото лице.

Афективни разстройства (разстройства на настроението)

¹ Не коментираме медикаментозното лечение, тъй като нито една от авторките не е лекар.

При тези разстройства основното нарушение е промяна в настроението или афекта към потиснатост или приповдигнатост. Тази промяна в настроението обикновено се съпровожда от промяна в общото равнище на активност в поведението.

Повечето от тези разстройства имат тенденцията към повтаряемост и началото на отделните епизоди често е свързано със стресови събития или ситуации.

Фобийни тревожни разстройства

Група разстройства, при които тревожността се повишава само от някои добре определени ситуации или обекти, които са външни и не представляват опасност в настоящето. Като резултат от тази повишена тревожност те се избягват или се понасят със страх. Повишената тревожност може да варира от слабо неспокойствие до ужас. Само мисълта за появата на страховата ситуация може да породии предварителна тревожност. Ситуациите се преживяват със симптоми на сърцебиене, прималяване, загуба на контрол и вторичен страх от смъртта. Те могат да бъдат:

- Страх от открити пространства или присъствие сред тълпи от хора (агорафобия)
- Страх от социални групи и тяхното критично отношение (социални фобии)
- Страх от животни, височини, гръмотевици, тъмнина, летене, затворени пространства, заразяване от определени болести (специфични фобии)

Тревожни разстройства

Това са разстройства, при които симптомите на тревожността могат да се получат извън определени ситуации. Такива са:

- Паническото разстройство с пристъпи на паника със сърцебиене, болки в гърдите, чувство на задушаване, световъртеж и чувство за нереалност
- Генерализирана тревожност с постоянно повишена тревожност във всички ситуации
- Смесено тревожно-депресивно разстройство

При тревожните разстройства е важна психологическата подкрепа и специфичната медикаментозна терапия.

Фондация ЦЕНТЪР МИНЕРВА

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

Обсесивно-компулсивно разстройство

Това са постоянно повтарящи се мисли, които нахлуват в съзнанието отново и отново в стереотипна форма и натрапливи действия и ритуали, които човек извършва, за да анулира или да се предпази от заплахи, които смята, че могат да го сполетят. Тези мисли и ритуали измъчват и нарушават качеството на живот, възприемат се от самия човек като безмислени и безплодни и той прави повтарящи се опити да се противопостави на симптомите.

Реакции на тежък стрес и разстройства в адаптацията

Това са разстройства, причинени от изключително стресогенно житейско събитие, което поражда остра стресова реакция, или причинени от значима житейска промяна, водеща до продължителни неприятни обстоятелства, които имат за последица разстройството в адаптацията. Реакциите на тежък стрес се делят на:

- Остра стресова реакция – отговор на силен стрес, който продължава от няколко часа до няколко дни
- Посттравматична стресова реакция, която е закъснял отговор на стресогенно събитие или ситуация на прекомерна заплаха
- Разстройства в адаптацията – емоционални разстройства, които нарушават социалното функциониране в периода на адаптация към значими житейски промени или към последиците от стресогенно жизнено събитие

Соматоформни разстройства

Това са упорити оплаквания от симптоми в тялото, за които при преглед не се установяват болести. Такова е хипохондричното разстройство.

Разстройства на храненето

- Анорексия невроза, което се характеризира с предумишлено намаляване на теглото
- Булимия невроза, която представлява повтарящи се пристъпи на преяждане и опити да се „изхвърли“ храната, за да се контролира телесното тегло
- Преяждане, свързано с други психологични нарушения, което води до затлъстяване като реакция на стресово събитие.

Разстройства на съня

В много случаи нарушението на съня е един от симптомите на телесно или психично разстройство. Може и да бъде като самостоятелно оплакване.

- Неорганична инсомния – незадоволително количество и/или качество на съня, което е от дълго време
- Неорганична хиперсомния – състояние или на прекомерна сънливост през деня и пристъпи на заспиване или като удължен преход към напълно бодро състояние след събуждане. Най-често се свързва с психични разстройства
- Неорганично разстройство на ритъма сън-бодърствуване
- Сомнамбулизъм (ходене на сън) – състояние на променено съзнание, при което се съчетават проявите на сън и будност
- Нощни страхове, включващи нощни пристъпи на силен ужас и паника, викове на сън и двигателна възбуда.
- Кошмари (тревожност по време на сън) – сънно преживяване с тревожност или страх, последвано от пълен спомен за съдържанието на съня

Сексуални дисфункции, непредизвикани от заболяване

Сексуалните дисфункции включват различните начини, по които дадено лице не може да осъществи сексуални отношения, така както би желало. Много често причина за това са психологични и телесни процеси. Може да са налице липса на интерес, липса на удоволствие, физиологична слабост или невъзможност за контролиране и изживяване на оргазъм.

Личностови разстройства

Това са трайни състояния и форми на поведение, характерни за стила на живот на даден човек. Някои се проявяват още в ранните етапи на развитие, а други се придобиват по-късно. Представяват значителни отклонения от поведението на останалите хора. Могат да се получат от катастрофално преживяване, продължителен стрес или тежко психично заболяване.

Умствена изостаналост

Това е състояние на задържано или непълно развитие на интелекта, при което са нарушени умствените, речевите, двигателните и социалните умения. Умствената изостаналост се дели на лека, умерена, тежка и дълбока.

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

Обучението в умения, социална компетентност, развиването на уменията за самостоятелно справяне са важни елементи от подкрепата на хората с това страдание.

2. Как да си помогнем

Когато имаме някакво увреждане е добре да различаваме неговите прояви, така наречените симптоми от тези на страничните ефекти от лекарствата и моментното ни настроение. За целта можем да се обърнем към нашия лекуващ лекар и да обсъдим страданието си. Трябва да знаем, че симптомите на болестта, старичните лекарствени ефекти и настроението ни непрекъснато ни съпътстват. Единствената разлика е в тяхната продължителност и различните възможности те да бъдат овладявани.

Симптомите на болестта винаги ни измъчват повече, когато не приемаме лекарства. Нелекуваната болест води до повече страдание.

Добре да помним че преживяванията ни и тяхната продължителност могат да се дължат на:

- **Симптоми на болест**
- **Странични ефекти от лекарства**
- **Настроение**

Добре е да помним, че когато споделим с лекуващия си лекар за страдание от лекарствата, той винаги може да предложи вариант за справяне с нежелания страничен ефект.

Добре е да помним, че когато се чувстваме зле, можем да се облегнем на нашите роднини, близки и специалистите, които се грижат за нас. Те са нашето помагачо обкръжение.

Добре е да помним, че винаги е важно да познаваме правата си.

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

3. Какво казва правото

Преди да се съсредоточим върху правата на хората с увреждания, нека помислим за момент какво всъщност е правото? Дали то е нещо, с което се докосваме всеки ден или е нещо екзотично, което не разбираме и което влиза в живота ни рядко, при специални обстоятелства?

Истината е, че правото е съществена част от живота на всеки от нас. Почти няма действие в живота на човек, което да не съдържа в себе си правен аспект. Без да се впускаме в размисли за неща като трудови договори или сложни сделки, докато извършваме най-елементарни действия, ние пак участваме, дори напълно несъзнателно, в отношения, регулирани от правото. Когато се качваме в превозно средство, ние си осигуряваме билет или карта и така всъщност „сключваме“ договор с фирмата, осигуряваща превоза, за нещо конкретно: да ни превози безопасно и за предпочитане комфортно от една до друга точка. Имаме право да очакваме, че превозното средство ще премине по определен маршрут, ще спре на определени спирки, предварително обявени, че превозното средство ще е изправно, а водачът му – обучен да го управлява и в състояние, в което е способен да стори това. Фирмата – превозвач има право да очаква и да изисква от нас да заплатим цената на пътуването си. Докато се движим по улиците, ние сме в роля на пешеходци или водачи на МПС и сме обвързани в тези си роли от Закона за движението по пътищата и правилника за неговото прилагане.

С други думи, правото разглежда човека през неговата специфична роля в едно или друго отношение и регулира различните аспекти на това отношение. Понякога се получава преплитане на роли и характеристики, имащи значение за правото, което преплитане на пръв поглед изглежда объркващо. Но правото използва определена логика, за да не позволи объркване. Ако един човек има увреждане, този факт не следва да се взема предвид при разглеждане на правата и задълженията на този човек и при анализа на неговите роли, освен ако участието му в определено отношение няма да е възможно или ще е несъразмерно затруднено поради увреждането. Така стигнахме до въпроса за увреждането и дискриминацията по признак увреждане. Нека видим какво националното ни право казва за тях.

Фондация ЦЕНТЪР МИНЕРВА

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

Закон за интеграцията на хората с увреждания

Законът е в сила от 1.01.2005 г. Основната му цел е да гарантира интеграцията на хората с увреждания. В своите Допълнителни разпоредби, законът дава определени дефиниции, които се прилагат във всички сфери, за да бъде установено дали едно лице се нуждае от специална закрила.

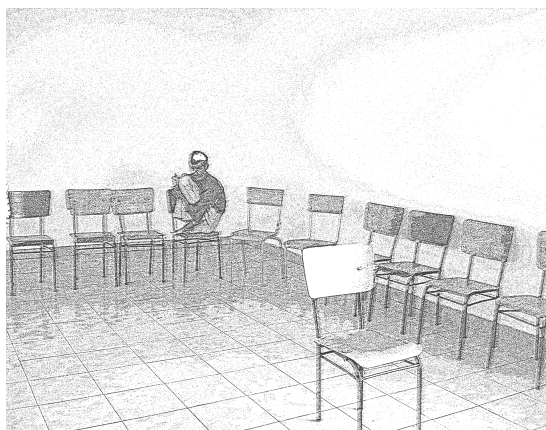
Увреждане

Законът дефинира увреждането (пар.1 т.1 от Законът за интеграция на хората с увреждания) като „всяка загуба или нарушаване в анатомичната структура, във физиологията или в психиката на даден индивид”.²

Законът прави разлика между човек с увреждане и човек с „трайно увреждане”, като в пар. 1 т.2 от Закона за интеграцията на хората с увреждания дава следната дефиниция за "човек с трайно увреждане" – това „е лице, което в резултат на анатомично, физиологично или психическо увреждане е с трайно намалени възможности да изпълнява дейности по начин и в степен, възможни за здравия човек, и за което органите на медицинската експертиза са установили степен на намалена работоспособност или са определили вид и степен на увреждане 50 и над 50 на сто.”

Повечето привилегии (като различни видове помощи или възможности за освобождаване от определени задължения) са базирани на второто определение.

Различно третиране обаче не е позволено на базата на каквото и да е увреждане. Така стигнахме до понятието за

Дискриминация

² Навсякъде по-нататък, където е използван наклонен шрифт, се касае за цитат.

Най-общо казано, различното третиране на базата на увреждането е забранено, освен ако не се касае за привилегия, целяща да изравни или поне доближи възможностите на човека с увреждане до тези на здравите хора.

От 1.01.2004 г. в България е в сила Закона за защита от дискриминация. Този закон забранява дискриминацията и цели гарантиране на равенство пред закона, равенство в третирането и във възможностите за участие в обществения живот и ефективна защита срещу дискриминацията на всички хора, независимо от техните различия.

Законът за защита от дискриминация, най-общо определя дискриминацията като „по-неблагоприятно третиране” въз основа на различието („защитен признак”, какъвто е увреждането, но също така, защитени признаци са и такива като етническа принадлежност, пол, социално положение, сексуална ориентация и др.). Дискриминацията бива пряка и непряка.

Пряката дискриминация, определя неблагоприятното третиране се определя като такова в сравнение с начина, по който „се третира, било е третирано или би било третирано друго лице при сравними сходни обстоятелства”. Т.е., ако говорим за **пряка дискриминация** на човек с увреждане, бихме сравнили с начина по който се третира или е бил третиран или би бил третиран човек без увреждане. За да бъде напълно ясно, нека използваме пример:

Във фирма са обявени свободни работни места. Човек с физическо увреждане на долните крайници кандидатства за работа, като изпраща документите си по пощата (каквото е било изискването). При разговор по телефона му съобщават, че е в списъка на предварително одобрените кандидати и го канят на интервю, като му/и намекват, че ако се съди по документите, е най-обещаващия кандидат. В деня на интервюто човекът отива в офиса на фирмата. Още що забелязва белезите на увреждането, шефът на фирмата обявява, че всъщност се е явил кандидат с по-добро образование и професионален опит и мястото вече е заето.

Това е типичен пример за **пряка дискриминация**. Дори да предположим, че действително се е явил кандидат с по-добри данни (което е малко вероятно в посочения пример, тъй като конкурсът по документи е бил приключил към момента на поканата за интервю), на нашия герой или героиня е отказана дори възможността за провеждане на интервю, което всъщност е възможност за демонстриране на качества, които не могат да се предположат при прочит на документите. Също така фактът, че интервюто се отказва именно в мига, в който става очевидно различието, говори в полза на тезата за пряка дискриминация на нашия герой или героиня.

Впрочем, за да подсили действието на Закона за защита от дискриминация спрямо хората с увреждания и да ги предпази с още по-голяма сила от дискриминация, Законът за интеграция на хората с увреждания, въвежда също забрана за дискриминация на основа на увреждането, като в параграф 1 т.3 от Допълнителните разпоредби, дефинира пряката дискриминация както следва:

„Пряка дискриминация“ е поставяне на лице на основата на увреждане в по-неблагоприятно положение в сравнение с друго лице, което е било, е или би могло да бъде поставено в сравними сходни обстоятелства.

Освен пряката дискриминация, законът различава и **непряка дискриминация**.

Непряката дискриминация е налице в случаите, когато „*привидно неутрална разпоредба, критерий или практика*“, поставя лице, носител на защитен признак в по-неблагоприятно положение, освен ако „*тази разпоредба, критерий или практика е обективно оправдан/а с оглед на законова цел и средствата за постигане на целта са подходящи и необходими.*“

Особено типичен пример за непряка дискриминация на хората с увреждания са недостъпната архитектурна среда, както и недостъпните превозни средства. Архитектурната среда е еднаква за всички ни, като това е привидно неутрално – тя не е създадена и не се поддържа такава за да бъдат третирани хората с увреждания по-неблагоприятно. Но ефектът на това, еднакво за всички ни положение на нещата е различен от ефекта върху хората без увреждания. Недостъпната архитектурна среда ограничава целия живот на хората с увреждания, прави придвижването им невъзможно, прави невъзможни социалните им контакти, достъпа до институции и работни места. Няма законова цел, която да оправдава изолирането на хората с увреждания по този начин. Впрочем, поддържането на недостъпна архитектурна среда изрично е посочено в Закона за защита от дискриминация (чл. 5) като форма на дискриминация.

Друг пример за непряка дискриминация би била разпоредба, която забранява достъп на кучета на определени места, като басейни, обществени места, администрации и др. тази разпоредба е привидно неутрална и не създава безпокойство, нали? Не е така обаче, ако се касае за незрящ човек, който може да се придвижва единствено с помощта на куче-водач. Без неговия помощник, достъпът му на местата, на които няма да може да бъде воден от своето куче-водач ще бъде напълно невъзможен или поставен в зависимост от непредсказуеми фактори. Няма извинение за подобно ограничение.

И по отношение на непряката дискриминация Законът за интеграция на хората с увреждания предвижда засилен защита, като забранява изрично непряката дискриминация срещу хората с увреждания. Дефиниция на непряката дискриминация е

дадена в параграф 1 т.4 от Допълнителните разпоредби на Закона за интеграция на хората с увреждания. Тя практически съвпада с ази на Закона за защита от дискриминация.

Освен пряка и непряка дискриминация, законът познава и други форми на неблагоприятно третиране: тормоз, сексуален тормоз, преследване, подбуждане към дискриминация.

Параграф 1 от Допълнителните разпоредби на Закона за защита от дискриминация дефинира тези понятия както следва:

„Тормоз“ е „всяко нежелано поведение“ на основата на признаците, защитени от закона, „изразено физически, словесно или по друг начин, което има за цел или резултат накърняване достойнството на лицето и създаване на враждебна, принизяваща, унижителна, обидна или застрашителна среда“.

„Сексуален тормоз“ е всяко нежелано поведение от сексуално естество, изразено физически, словесно или по друг начин, с което се накърняват достойнството и честта и се създава враждебна, принизяваща, обидна, унижителна или застрашителна среда и, в частност, когато отказът да се приеме подобно поведение или принудата към него може да повлияе на вземането на решения, засягащи лицето.”

„Преследване“ е:

- а) по-неблагоприятно третиране на лице, което е предприело или се предполага, че е предприело или ще предприеме действие за защита от дискриминация;
- б) по-неблагоприятно третиране на лице, когато свързано с него лице е предприело или се предполага, че е предприело или ще предприеме действия за защита от дискриминация;
- в) по-неблагоприятно третиране на лице, отказало да дискриминира”.

Погрешно е да се мисли обаче, че всяко различно третиране е дискриминация. Изключенията са изброени в чл. 7 от Закона за защита от дискриминация.

Живият живот предполага различни ситуации и законът гъвкаво отговаря на изискванията на живота, като въвежда тези изключения.

Съобразено е, че понякога различното третиране може да се окаже оправдано от закона и да преследва цели като изравняване на възможностите и гарантиране пълноценно включване. Такива са разпоредбите, предвиждащи определени социални придобивки на определени групи от хора, поради различие, поставящо ги в по-трудно положение- хора с увреждания, майки и др. Не е дискриминация и изискването за липса или наличие на определени характеристики за заемане на определена длъжност, когато естеството на работата изисква изпълняващите функцията да притежават съответната характеристика. За да не е дискриминация това изискване, трябва да е налице съразмерност – изискването да не надхвърля необходимото за

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

постигане на целта. Така например, оправдано е изискването за определен пол и физически характеристики при наемане, например на балетисти или балерини, но не е оправдано при наемане за работа като секретар.секретарки, например. Не е оправдано също така ограничаването на достъпа на жени до определени трудови функции само на база на пола им. Същото се отнася и до осъществяване на професионални функции в религиозни институции или при образователната подготовка за осъществяване на такива функции. В някои случаи е оправдано *„въвеждането за минимална възраст, професионален опит или стаж при наемане на работа или при предоставяне на определени преимущества, свързани с работата”*. И тук изключението е допустимо при условие че това е *„обективно оправдано за постигане на законна цел и средствата за постигането ѝ не надвишават необходимото”*. Същото е положението и при определяне на максимална възраст. Не е дискриминация същото така специалната закрила на *„бременни жени, жени в напреднал етап на лечение ин-витро и майки, установена със закон, освен ако те не желаят да се ползват от тази закрила и са уведомили писмено за това работодателя”*. Не са дискриминация мерките и програмите по Закона за насърчаване на заетостта, както и *„различното третиране на лица с увреждания при провеждане на обучение и придобиване на образование за задоволяване на специфични образователни потребности с цел изравняване на възможностите им”*. Не е дискриминация изискването за минимална и максимална възраст за обучение, ако това обективно е оправдано, както и не са дискриминация мерките *„в областта на образованието и обучението за осигуряване на балансирано участие на жените и мъжете, доколкото и докато тези мерки са необходими”*. Не са дискриминация специалните мерки в полза на лица или групи лица в неравностойно положение, доколкото целят изравняване на техните възможности, но *„само доколкото и докато тези мерки са необходими”*.³

И така, нека обобщим с по-прости думи:

Дискриминацията е различно отношение, неблагоприятно за пострадалия. Ако чувствате, че някой се отнася към вас различно и грубо, поради това, че сте човек с увреждане, вероятно с касае за дискриминация. Ако, поради увреждането си страдате от начина по който са устроени нещата, начина, по който са написани разпоредбите, може да се касае за непряка дискриминация. Различното отношение, което има за цел да ви помогне да имате възможности, които имат всички останали, не е дискриминация.

³ Изключенията са представени неизчерпателно. За повече подробности – виж чл. 7 от Закона за защита от дискриминация.

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

Дискриминацията е забранена от закона!

Способи за защита от дискриминация

По закон всеки трябва да се въздържа от дискриминация.

Но понякога правата ни биват нарушени.

Как да се браним, ако това се случи?

Темата за защита на правата на хората с увреждания има множество аспекти, но поради ограниченият обем на тази книжка (все пак това е малка книжка, а не пълен наръчник), ще представим само най-важните пътища за защита на правата.

Дискриминацията е често срещано явление, за съжаление. Въпреки забраните, тя съществува в различни форми. Хората с увреждания трудно получават работа, не получават социални и здравни услуги с необходимото качество и количество, срещат несъразмерни трудности, услугите, системите, администрациите не са организирани по начин, който да може да бъде определен като приятелски за хората с увреждания.

Какво да се направи?

Един от възможните отговори е: да се потърси защита от дискриминация.

Защита се осигурява по два способа:

Чрез Комисията за защита от дискриминация и чрез съда.

Общи правила при защита от дискриминация

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

Независимо къде решите да внесете жалба, трябва да сте спокоен/спокойна, че нито съдът, нито Комисията ще поискат от вас да внесете такса за образуване на делото. Делата са безплатни.

Друго важно правило, приложимо и пред съда и пред Комисията е правилото за обрнатата доказателствена тежест. Съгласно чл.9 от Закона за защита от дискриминация **„след като страната, която твърди, че е жертва на дискриминация, докаже факти, от които може да се направи извод, че е налице дискриминация, ответната страна трябва да докаже, че правото на равно третиране не е нарушено”**.

С други думи, ако можете да демонстрирате пред съда или Комисията, че най-вероятно се касае за дискриминация, тежестта на доказване се обръща и вече не вие носите отговорност да докажете, че сте дискриминиран, а този, който ви е дискриминирал, трябва да докаже, че е имал законно основание за действието или бездействието си. „Доказателствена тежест” е понятие, което определя коя от страните в един спор носи отговорността да докаже, че нещо се е случило или не и определя кой носи последиците, ако не съумее да ангажира убедителни доказателства в подкрепа на думите си.

Доказването е един от ключовите моменти в съдебните и сходните им процедури. Всеки е длъжен да представи пред съда категорични, убедителни доказателства в подкрепа на своите твърдения. Това е валидно за така наречените „положителни факти”. Нека използваме пример:

Ако твърдя, че съм купила кола например, аз трябва да докажа този положителен факт чрез определени документи. Не е убедително доказателство, ако извикам свидетели, които да кажат пред съда, че са чули, че съм купила кола или са видели, че карам кола. За съда биха били убедителни само книжа, удостоверяващи този факт. Ако обаче твърдя, че не съм купила кола, това би било вече отрицателен факт и аз не дължа да доказвам нищо. Другата страна, която твърди, че съм, трябва да намери начин да го докаже. И ако успее да представи въпросните книжа, аз вече трябва да стана активна. Трябва да започна да доказвам положителния факт, че тези книжа са подправени (например).

Разбирате ли сега каква важна крачка напред прави Законът за защита от дискриминация, като обръща наопаки това правило? Не изобщо, а само в онези случаи, когато може да се забележи „дискриминация от пръв поглед”. Но не от наш пръв поглед, а от гледна точка на външния наблюдател – съдията или членовете на Комисията за защита от дискриминация.

Нека се върнем на нашия пример с многообещаващия кандидат за работа, който се оказа човек с увреждане. Ако нашият герой или героиня реши да защити правото си да не бъде дискриминиран(а), може да подаде молба до съда или Комисията и да поиска прилагане на чл. 9 от Закона за защита от дискриминация. За мен е ясно, че се касае за очевидна дискриминация. Ако приемем, че и за решаващия състав ще е така очевидно, както и за мен, съдията или членовете на комисията ще търсят, при постановяване на решението си дали фирмата, чрез нейният управител или той самият в лично качество, са установили други, обективни причини за поведението си. Забележете, че трябва да бъдат установени обективни причини. Може управителят искрено да съчувства на хората с увреждания и да смята, че за тях не е добре да работят и дори не е необходимо, защото получават пенсии. Но това мислене не е обективно правилно, то няма оправдание. Следователно, дори да не е имал за цел да дискриминира, дори да докаже, че не е имал такава цел, ако не докаже обективна причина за различното си поведение – т.е., че обективно не е дискриминирал, ще бъде признат за извършител на дискриминацията.

Друго общо правило е необходимостта от сравнител.

Ако се върнем малко назад към дефинициите за дискриминация, ще забележим, че се касае за неблагоприятно третиране спрямо някой, който не е носител на съответния защитен признак.

Търсеното лице - сравнител може да бъде лице, което не е носител на защитения признак, което е третирано в същия момент по различен начин или било третирано по различен начин в миналото или би било третирано по различен начин.

Например, ако пак се върнем на нашия случай, може да открием, че докато на нашия герой или героиня се обяснява, че мястото е заето, други хора, без увреждания, са поканени да изчакаят за интервю. Тези хора биха били нашите лица – сравнители. В случая имаме лица, които не са носители на защитения белег и в същия момент, в който е осъществена дискриминацията, се третират различно.

Може обаче да няма такива хора, но нашият герой или героиня да открие, че същата позиция е обявяван отново, т.е. никой не е назначен. Може да бъде проведен експеримент, като друг човек се обади на управителя и обяви, че притежава всички характеристики, каквито и нашия герой или героиня, като временно премълчи за увреждането. След като установи положителната реакция на управителя, може да съобщи за увреждането си и да установи как поведението ще се промени. Достатъчно би било поведение целящо обезкуражаване на кандидата да се яви на интервю или въвеждане на нови изисквания, за квалификации, които вече се знае, кандидатът не притежава (или не са споменати). Също така, може да се обади втори човек, който да се

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

представи като човек без увреждане и без специалните компетентности, въведени по-късно и пак да се установи какво е поведението на управителя. Този експеримент и доказването пред съда на случилото се, ще установят, че извършилия дискриминация би имал различно поведение към човек без увреждане, би го третира различно.

И накрая, и пред съда и пред Комисията, страните разполагат с възможност да ангажират доказателства и доказателствени средства както следва:

- Свидетелски показания;
- Писмени документи;
- Експертизи, изготвени от вещи лица, назначени от съда;
- Огледи на вещи и места;
- Освидетелстване на лица;
- Обяснения на страните.

И така, нека сега се върнем на

Комисията за защита от дискриминация

Комисията за защита от дискриминация, според чл. 40 от Закона за защита от дискриминация, е „независим специализиран държавен орган за предотвратяване на дискриминация, защита от дискриминация и осигуряване равенство на възможностит“.

Тя има следните функции: контрол по прилагане и спазването на ЗЗДискр.и други закони, които имат отношение към равното третиране.

Комисията за защита от дискриминация има следните правомощия:

■

- **установява нарушения и извършителя на нарушението и засегнатото лице;**
- **постановява предотвратяване и преустановяване на нарушението и възстановяване на първоначалното положение;**
- **налага санкции и мерки за административна принуда;**
- дава задължителни предписания;
- обжалва административните актове и закони; завежда искове пред съда и встъпва като заинтересувана страна по дела;
- прави предложения и препоръки;
- поддържа публичен регистър за издадените от нея влезли в сила решения и задължителни предписания;
- дава становища по проекти на нормативни актове;
- **предоставя независима помощ на жертвите на дискриминация при подаването на жалби за дискриминация;**
- **провежда независими проучвания относно дискриминацията;**
- публикува независими доклади и прави препоръки по всички въпроси, свързани с дискриминацията;
- осъществява други компетенции, предвидени в правилника за устройството и дейността ѝ.

Обърнете внимание, че Комисията за защита от дискриминация не може да присъди обезщетение за вреди, причинени в резултат на дискриминацията.

Комисията се занимава само с въпроси, свързани с дискриминация, така че към нея не можете да се обърнете с искания, които нямат връзка със защитата ви от дискриминация.

Кой може да започне производството?

- Пострадалият/пострадалата/пострадалите от дискриминация, с жалба;
- Всяко трето лице, дори да не е непосредствена жертва, но е констатирало наличието на дискриминация. При тези случаи се подава сигнал.

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

- По инициатива на Комисията, чрез самосезиране.

Условия:

- 3 годишна давност – твърдяната дискриминация трябва да е осъществена преди не повече от 3 години.
- Липса на производство пред съд за същите обстоятелства. За установяване на този факт се подписва декларация по образец. Бланките са достъпни в самата Комисия.
- Писмена форма и задължителни елементи на жалбата и сигнала: име, адрес, изложение на обстоятелствата, какво се иска от комисията, дата и подпис.
- Нито жалбата, нито сигналът могат да бъдат анонимни!

Какво може да се иска от Комисията за защита от дискриминация?

- Установяване на извършеното нарушение;
- Установяване на нарушителя ;
- Установяване на лице/ лица подпомогнали извършването на нарушението;
- Преустановяване на нарушението;
- Възстановяване на положението отпреди нарушението;
- Определне на санкция на извършителя;
- Определяне на санкция на подпомогналите нарушението лица.

Процедурата пред Комисията има една особеност, която съществено я отличава от съдебната процедура. Докато пред съда всеки трябва да доказва твърденията си, Комисията не само може, а и е длъжна да проведе независимо проучване в едномесечен срок след внасяне на молбата за защита от дискриминация, като след това изложи находките си в доклад.

Процедурата преминава през всички обичайни фази на едно съдебно производство и приключва с постановяване на решение. Това решение може да бъде обжалвано пред Административен съд – София град, а решението на този съд – пред Върховен административен съд.

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

Особености на съдебното производство за защита от дискриминация

Важно е да се знае, че съдебното производство по дела за защита от дискриминация се различава от Комисията за защита от дискриминация в някои важни пунктове, които могат да бъдат определящи при вземане на решение къде да се предяви молбата (исковата молба).

И така, ето най-важните отлики:

Правото на иск пред съда се погасява с 5 годишна давност (за разлика от 3 годишната пред Комисията).

Пред съда, за разлика от Комисията, може да се иска да бъде присъдено обезщетение. След позитивно решение на Комисията обаче също може да се търси обезщетение, вече пред съд, като се доказва само размера на вредите. Основанието е доказано с решението постигнато пред Комисията.

За разлика от производството пред Комисията, в производството пред съд служебното начало не е така застъпено, страните се грижат изцяло за защита на правата си, няма проучване.

Пред съда не всеки може да подаде искова молба. С право на иск разполагат само пострадалите лица, групи лица и организации – неправителствени и синдикални.

Подсъдността се определя по сложен критерий – родовата подсъдност се определя от цената на иска (дали делото ще се гледа от районен или окръжен съд като първа инстанция); качеството на ответника определя вида на съда, който ще разглежда делото – ако се касае за дискриминация вързана с административен орган, държавна или общинска структура, компетентен е административния съд, но ако се касае за частно лице – гражданския съд, местната подсъдност с определя от общите правила. Решенията, постановени от първоинстанционния съд се обжалват пред съответния

второинстанционен съд, а последните – пред Върховния касационен съд, при спазване на специфични правила, които не са предмет на разглеждане на тази книжка.

Съд:

- Обезщетение;
- 5 г. давност;
- Възможност да се ползва правна помощ;

Но!

- По-бавен процес .
- По-строги правила.
- Нужда от по-голяма активност.

КЗД:

- Специализиран орган;
- Възможност за самостоятелна инициатива;
- Широки правомощия.
- Бързина на процеса.

Но!

- Кратка давност.
- Няма възможност за обезщетение

И така, нека **обобщим** най-важното, което трябва да се знае във връзка с дискриминацията:

Дискриминацията е забранена от закона!

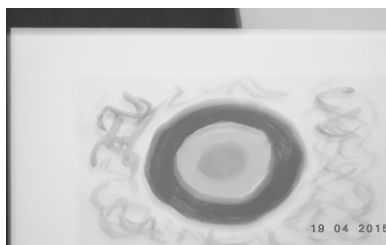

Ако чувствате, че сте дискриминирани, вие имате право на защита.

Не се събира държавна такса по делата за защита от дискриминация!

Защитата от дискриминация обаче е сложен юридически процес и въпреки всички облекчения, предвидени в закона, успехът ви може да се изплъзне. Най-добре би било да ползвате юридически консултации и правна помощ както при квалификация на случая, така и по време на водене на делото. Не всеки юрист е достатъчно подготвен да разпознае дискриминацията, така че не се обезсърчавайте, ако срещнете неразбиране. Потърсете отново. Допитайте се до правозащитна неправителствена организация, до Омбудсмана, попитайте дори в самата Комисия за защита от дискриминация за указания как да защитите правата си. Поискайте да ви бъде предоставена правна помощ по реда на Закона за правната помощ.

Но преди всичко – не приемайте дискриминацията, стигматизацията, тормоза, недостъпната среда, за правило. Те не са. Те са забранени от закона!

Съвсем накратко за правните норми

Има много правни норми, които е добре да се знаят, за да може човек да се защити по оптимален начин. Но за съжаление, няма как да се спрем на всяко от тях. За това избрахме да спрем вниманието ви на две много важни Конвенции, които задават общия тон на закрила на правата на човека и в частност – на човека с увреждане.

Но преди това, нека кажем няколко думи за **йерархията** на правните норми, за да не се объркваме, когато четем норми, които си противоречат.

Съществува Закон за нормативните актове, който дефинира какво е това нормативен акт (общото понятие за закон, правилник и т.н). Съгласно този закон, „*нормативният акт съдържа общи правила за поведение, които се прилагат към индивидуално неопределен кръг*

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

субекти, има нееднократно действие и се издава или приема от компетентен държавен орган”.

В България, най-важният, основополагащият закон е Конституцията на Република България. Никоя правна норма не може да противоречи на Конституцията. Ако противоречи, тя може да бъде обявена за противоконституционна по специален ред (но не и директно от гражданите и организациите) и да загуби действието си.

На следващо място по важност и „сила” са кодексите, а веднага след тях и законите. Кодексите уреждат обществени отношения от цял клон на правната система или обособен негов дял. Виж за пример - Семейен Кодекс, Кодекс на труда и др., както и процесуалните кодекси – Граждански процесуален кодекс, Наказателно процесуален кодекс.

Законите уреждат първично или въз основа на Конституцията „обществени отношения, които се поддават на трайна уредба, според предмета или субектите в един или няколко института на правото или техни подразделения”.

Кодексите и Законите се приемат от Народното събрание, а Конституцията – от Велико Народно събрание.

Министерски съвет и отделните министерства могат да приемат правилници, наредби и инструкции. Те обаче не могат да противоречат нито на законите, нито на кодексите, нито на Конституцията. Те се приемат само за да изяснят смисъла и да въведат някои подробности около практическото прилагане на правните норми, разписани в нормативните актове от по-горен ранг.

И така, в националното ни законодателство съществува йерархия, като Конституцията е на върха, така да се каже, а под нея са Кодекси и Закони, а още по-надолу – Правилници, Наредби, Инструкции (в този ред).

Съществува една разпоредба в Конституцията, която, така да се каже, отваря вратата на демократичните ценности на Европа и света към България. Според Конституцията, ако България е ратифицирала определен международен договор, какъвто международен договор е всяка Конвенция, то нормите на този договор (Конвенция) стават част от националното ни законодателство от деня на обнародване на Конвенцията в Държавен вестник. Тези норми се прилагат пряко, независимо дали има правни норми в националното законодателство, които им кореспондират. Ако пък има противоречие между националното право и нормите на Конвенцията, се прилага Конвенцията.

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

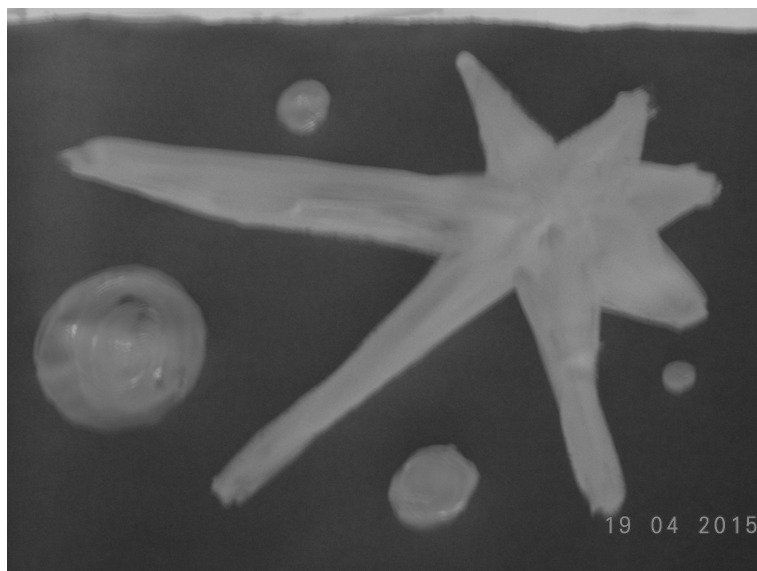
ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

Ето защо е толкова важно да имаме представа какви права имаме според Конвенциите, по които България е страна!

Европейска Конвенция за правата на човека и основните свободи

«Ние смятаме тези истини за очевидни - че всички хора са създадени равни, че те са надарени от техния Създател с определени неотменими права, че сред тях са животът, свободата и преследването на щастие.»

Декларация за независимостта на Съединените щати, 1776

Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи (ЕКПЧОС) има дълга и интересна история на възникване. Това е история на утвърждаване на ценности като право на живот, право на свобода и сигурност, история на утвърждаване на ценността на индивида (като опозиция на безграничната власт),

За България тази конвенция е в сила от 1992 г. От тогава правилата на Конвенцията са приложими, независимо от факта, че вътрешното ни законодателство може да и противоречи.

Конвенцията защитава основни ценности като:

- Право на живот (чл. 2 ЕКПЧОС);
- Право на живот свободен от унижения и изтезания и нечовешко отнасяне – забрана на изтезанията (чл. 3 ЕКПЧОС);

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

- Забрана на робството (чл. 4 ЕКПЧОС);
- Право на свобода и сигурност (чл. 5 ЕКПЧОС);
- Право на справедлив съдебен процес (чл. 6 ЕКПЧОС);
- Неналагане на наказание без закон (чл. 7 ЕКПЧОС);
- Право на личен и семеен живот (чл. 8 ЕКПЧОС);
- Свобода на мисълта, съвестта и религията (чл. 9 ЕКПЧОС);
- Свобода на словото (чл. 10 ЕКПЧОСО)

и т.н.⁴

Всеки гражданин на държава, ратифицирала Европейската Конвенция за правата на човека и основните свободи, има право да потърси защита на правата си пред Европейският съд по правата на човека в Страсбург.

Но тази защита не е безусловна. За да бъде изобщо разгледана жалбата, трябва да са спазени няколко много важни условия. Най-напред, трябва да се касае за оплакване за нарушен право, което се защитава от конвенцията. После, гражданинът, който твърди, че правото му нарушено, трябва да установи чрез доказателства пред съда, че е използвал всички правни механизми по националното законодателство за защита на правата си. И накрая, жалбата трябва да е подадена най-късно до изтичане на 6 месеца от постановяване на последния акт или от нарушението (ако няма правни способи), като при това трябва да бъде спазена точно формата за попълване на жалбата.

По отношение на правилото за 6 месечния срок и изчерпването на вътрешноправните способности, е налице следната особеност: жалбоподателят трябва да използва ефективни средства. Ако след изчерпването им е потърсил неефективни средства или е продължил да ползва извънредни средства, съдът е много вероятно за брой за начална дата от която тече 6 месечен срок денят в който е постановен съдебния акт в производството, признато за ефективно или дори от извършване на нарушението.

Макар правилата на Конвенцията да изглеждат лесно разбираеми и достъпно, процедурата пред Европейския съд по правата на човека е сложна и формална, трябва да се познава юриспруденцията на съда, за да се изградят добри аргументи.

⁴ Виж пълният текст тук: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_BUL.pdf

Фондация ЦЕНТЪР МИНЕРВА

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

Ако не можете да си позволите адвокат, можете да помолите съда за правна помощ, но ще я получите само при определени условия и ако жалбата бъде комуникирана (доведена до знанието на правителството).

Така че, ако смятате, че правата ви по Конвенцията ви са нарушени, непременно търсете квалифицирана помощ. Много е вероятно да получите такава в правозащитни неправителствени организации, както и в кантори, които водят подобни дела.

И накрая, но не по важност, нека отправим поглед още по-нататък и разгледаме, доколкото е възможно за обема на тази малка книжка Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания.

Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания

Както се вижда от самото и заглавие, това е Конвенция на ООН. Тя е най-новият правозащитен инструмент и най-бързо ратифицираната Конвенция в световен мащаб. За България е в сила от 2012 г.

За Конвенцията за правата на хората с увреждания (КПХУ) се казва, че тя не създава нови права. Тя е създадена за да бъде инструмент за защита на човешките права на хората с

**Фондация
ЦЕНТЪР МИНЕРВА**

ЕИК: 176648680, ФД 64/2014
гр. София, ул. "Н. Коперник" 22,
тел.: 0886 154 8971 0878 82 62 11,
www.centerminerva.weebly.com,
e-mail: centerminerva@mail.bg

ПРОЕКТ ЗА БЪДЕЩЕ BG05/726

Изграждане на капацитет за НПО

Насърчаване повишаването на капацитета на НПО и на
благоприятстваща среда за работа на неправителствения сектор

увреждания. Увреждането поставя личността в особена ситуация и за човек без увреждане би било трудно да разбере всички нюанси на страданието на един човек с увреждане.

Нека опитаме да внесем яснота. За човек без увреждане, системата от здравни грижи и ритъма на снабдяване на аптечната мрежа с лекарства може да е дразнещ, но няма потенциал тежко да наруши човешките му права. За човек с увреждане, това може да не е така – липсата на адекватна здравна помощ и животоспасяващи лекарства могат буквално да убият човека с увреждане. И докато в обикновения случай няма да има друго налице, освен недоволство и раздразнение, в случая на човека с увреждане може да се стигне до нарушаване на правото на живот или най-малкото – до потенциално нарушаване на това право.

За човек без увреждане, системата на социално подпомагане няма особено голямо значение. За човек с увреждане, да влезе в досег със системата може да означава много неща. Може да означава драматично подобряване на качеството му на живот, но може да означава нарушаване на правото му на свобода и до заставянето му да живее в нечовешки и унижителни условия (ако бъде настанен, особено против волята си или при липса на други алтернативи в социална институция извън общността).

За човек без увреждане правото на достъп може да бъде нарушено по редица начини, но почти е невъзможно да бъде нарушено поради отказ на съдилищата да разгледат иска му, поради това, че няма право сам да упражнява правата си. Много хора с психо-социални и интелектуални увреждания са лишени от дееспособността си и не могат самостоятелно да поискат защита на правата си. Така те стават напълно зависими от настойниците и попечителите си и нямат никакви средства да се защитят от тях или от други лица и институции.

Липсата на адекватни социални услуги, специални условия, съобразени с уврежданията на различни хора, на информирани за увреждането услуги не се забелязва от хората без увреждане, ако нямат близки, които да им помогнат да видят тази празнина в света наоколо. Но за хората с увреждания тази липса значи липса на личен живот, липса на достъп до работа, липса на достъп до културни, спорни и други мероприятия. С други думи, до сериозни нарушения на човешките им права.

Много често семействата на хората с увреждания се разпадат, поради умора и липса на подкрепа в общността. Ако тази подкрепа не се осигурява, практически хората с увреждания са в риск да загубят семействата си, защото под тежестта на ежедневния сблъсък с неприветливата, враждебна, а често откровено агресивна околна среда – материална, социална, психологична, близките им се изморяват и се разболяват или обзверяват...

Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания казва, че това не е положение, което може да продължим да толерираме. Тя поставя в светлината на общественото внимание всеки аспект от живота на човека с увреждане и изисква правата му да бъдат спазени по начина по който това е нужно на него самия. Изисква промяна на обществото, качествена промяна.

Тя не разглежда увреждането като проблем на самия човек. Увреждането е факт, но то не е пречка, според Конвенцията, за пълноценното живеене, включване, реализация на индивида. Пречката не е в човека, а в околната среда, която е конструирана по начин, който е недружелюбен към човека с увреждане.

Честно казано, много харесвам тази Конвенция. Обичам да я чета и да виждам в съзнанието си начина по който ще промени света, като го направи дружелюбно място за всички.⁵

За сега не могат да се подават индивидуални жалби по КПХУ.

Но КПХУ може да се използва в съчетание с Конвенцията за правата на хората с увреждания, като се намери аналогията между нарушената разпоредба в КПХУ и тази в ЕКПЧОС. Всъщност, Европейският съд по правата на човека вече даде знак, че ще приеме позитивно подобен подход, като се позова на КПХУ по делото *Станев срещу България* още преди КПХУ да беше ратифицирана от България, но беше ратифицирана от Европейския съюз.

4. Използвани материали

- **МКБ -10**
- **Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания,**
- **Европейска Конвенция за правата на човека и основните свободи;**
- **Закон за интеграция на хората с увреждания;**
- **Закон за здравето;**
- **Закон за защита от дискриминация;**
- **Гражданско процесуален кодекс;**
- **Решение на ЕСПЧ, постановено по делото "Станев срещу България", достъпно на сайта на Министерство на правосъдието.**

⁵ Прочети пълния текст на Конвенцията от тук: <http://www.parliament.bg/bg/laws/ID/13787>